

KORXONA MOLİYAVIY FAOLIYATIDAN OLINGAN NATIJALAR TAHLILI

*Xoliqulov Anvar Nematovich – SamISI “Iqtisodiy tahlil va statistika” kafedrası
mudiri, i.f.n., professor*

Moliyaviy natijalarni ifodalovchi daromadlar va foyda bilan bog‘liq ko‘rsatkichlarga hisobot bo‘yicha 8 ta ko‘rsatkich kiradi. Korxona moliyaviy natijalarini tahlil qilganda, eng avvalo, ushbu ko‘rsatkichlarning o‘zgarishini aniqlash lozim. Bu uchun quyidagi jadvalni tuzishni tavsiya qilish mumkin (1 - jadval).

1 - Jadval.

Korxonaning hisobot yilida olgan daromadlarini asosiy turlari bo‘yicha tahlil qilish

ming so‘m

Ko‘rsatkichlar	O‘tgan yilda	Hisobot yilida	Farqi (+,-)	O‘shish sur‘ati, %
1. Mahsulot (ish, xizmat)ni sotishdan tushgan tushum (Yat)	5728,6	6883,6	+115,5	120,2
2. Sotishdan olingan sof tushum (daromad) (St)	4583,3	5694,5	+1111,2	124,3
3. Sotishdan tushgan yalpi moliyaviy natija (Yamn)	632,1	852,8	+220,7	134,9
4. Asosiy ishlab chiqa-rish faoliyatining mo-liyaviy natijasi (foyda yoki zarar) (Afmn)	511,0	711,7	+200,7	140,6

5. Umumxo'jalik faoliyatning moliyaviy natijasi (Mfn)	582,2	792,1	+209,9	136,1
6. Favqulotdagi (tasod-difiy) foyda va zarar (Tf)	11,4	8,3	-3,1	72,8
7. Soliq to'langanga qadargi umumiy foyda (5q+6q) (Yaf)	593,6	800,4	+206,8	134,8
8. Sof foyda (Sf)	368,0	496,2	+128,2	134,8

Ushbu jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, mahsulot (ish, xizmat)ni sotishdan tushgan tushum, ya'ni moliyaviy natijalarni shakllantiruvchi asosiy ko'rsatkich shu tahlil qilinayotgan yilda 120,2 % oshgan. Biroq, sotishdan olingan sof tushumning o'sish sur'ati undan ham ko'proq, ya'ni 124,3 % ni tashkil qiladi. Bu holat ko'rsatadiki, korxona to'laydigan soliqlarning o'sish sur'ati mahsulotni (ish, xizmatni) sotishdan tushgan tushumga nisbatan ancha kam bo'lgan. Shu davrda uning miqdori 103,8 % ni $[(831,3 + 357,8) \cdot 100 : (799,1 + 346,2)]$ tashkil qiladi. Shuni alohida ta'kidlash joizki hisobot davrida mahsulotning (ish, xizmatning) tannarxi o'tgan yilga nisbatan oshgan, lekin, o'sish sur'ati sotishdan olingan sof tushumning o'zgarish sur'atiga nisbatan ancha kam bo'lgan. Bu mazkur davrda 122,3 % ni $(4841,7:3951,2 \cdot 100)$ tashkil qilgan. Natijada sotishdan tushgan yalpi moliyaviy natijaning o'sish sur'ati 134,9 % ni tashkil qilgan. Moliyaviy natijalarni ifodalovchi ko'rsatkichlarning o'sish sur'ati bir-biriga nisbatan oshib borishini ijobiy holat sifatida baholash mumkin.

Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining moliyaviy natijasi ham shu hisobot davrida 140,6 % o'sgan. Bu ko'rsatkichning miqdori ham oldingi ko'rsatkichlarga nisbatan yuqori. Demak, ushbu ko'rsatkichni shakllantirishda ishtirok etadigan sotish va ma'muriy xarajatlar ham ancha tejalganligidan dalolat beradi. Haqiqatda ushbu xarajatlarning o'sish sur'ati mazkur tahlil davrida 116,8 % ni $[(98,3+80,0) \cdot 100 : 85,4 + 67,0]$ tashkil qiladi.

Korxonaning moliyaviy natijalarini ifodalovchi ko'rsatkichlardan umumxo'jalik faoliyatining moliyaviy natijasi biroz oldingisiga nisbatan kamaygan. Asosiy ishlab chiqarish faoliyatining moliyaviy natijasi 140,6 % o'sgan bir paytda

ushbu ko'rsatkichning o'sish sur'ati 136,1 % ni tashkil qiladi. Bu o'zgarish mazkur ko'rsatkichni shakllantiruvchi omillar evaziga amalga oshgan. Xususan, korxona oladigan dividendlar, berilgan qarzlar uchun olinadigan foizlari, valyuta kursidan olinadigan farq, moliyaviy faoliyat bo'yicha boshqa daromadlar (xarajatlar) o'sishiga qaramasdan ularning o'zgarish sur'ati biroz past bo'lgan. Ushbu ko'rsatkichlarning o'sish sur'ati hammasini jamlaganda 88,6 % ni $[(3,5 + 4,2 - 21,6 + 5,8 + 79,3) \cdot 100 : (4,7 + 2,9 - 27,5 + 7,1 + 93,2)]$ tashkil qiladi, ya'ni o'tgan yilga nisbatan 11,4 % ga kam bo'lgan.

Hisobot davrida korxonada olingan tasoddiy foyda o'tgan yilga nisbatan 27,2 % kam bo'lgan (100,0-72,8). Natijada soliq to'langanga qadargi umumiy foydaning ham o'sish sur'ati (134,8 %) o'zidan oldingi ko'rsatkichga nisbatan (136,1 %) past bo'lgan. Shu hisobot yilida foydadan (daromaddan) to'lanadigan soliq stavkasining o'zgarmay qolganligi sof foyda o'zgarish sur'atiga ta'sir qilmagan. Natijada ushbu ko'rsatkichning ham o'sish sur'ati 134,8 % ni tashkil qilgan.

Ko'rinib turibdiki, moliyaviy natijalarni ifodalovchi ko'rsatkichlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq ekan. Bu bog'liqlik korxona rentabelligini aniqlash jarayonida ham yaqqol nomoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. «O'zbekiston — 2030» strategiyasi to'g'risida. –Toshkent. 12.09.2023 yil.
2. Sh.M. Mirziyoev. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-xar bir raxbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. -Toshkent: O'zbekiston, 2022. -104 b.
3. Pardayev M, Xasanov B., Ispoilov J., Pulatov M., Eshboyev O', Xoliqulov A.N. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. O'quv-qo'llanma, T.: CHo'lpon, 2012, 400 bet.
4. Pardayev M.Q., Pardayev O. Xoliqulov A.N., Babanazarova S.A. Raqobatbardoshlikni mustahkamlashda klaster va sinergetik samaradoklik tahlili. O'quv-qo'llanma, Samarqand.: Fan bulog'i nashriyoti uyi, 2022, 256 bet
5. Pardaev M.Q., Xoliqulov A.N., Yahyoyev T.I. Boshqaruv tahlili. O'quv-qo'llanma, Samarqand.: Fan bulog'i nashriyoti uyi, 2022, 256 bet.

6. Xoliqulov A.N., Usmanova D.Q., Raximov X.A. Korxonalarni raqobatbardoshligini baholash. O'quv qo'llanma. Samarqand.: "Turon nashr" nashriyoti, 2021. – 212-bet.
7. Xoliqulov A.N. Turistik korxonalar faoliyati tahlili. O'quv qo'llanma Samarqand.: "STEP-SEL" MCHJ. Nashriyoti, 2024, 314 bet.
8. Xoliqulov A.N., Ibodov K.B. Monopoliyaga qarshi boshqaruv nazariyasi. Darslik, Samarqand.: Fan bulog'i nashriyoti uyi, 2024, 360 bet
9. Xoliqulov A.N. Iqtisodiy tahlil va audit. O'quv qo'llanma Samarqand.: Fan bulog'i nashriyoti uyi, 2023, 209 bet
10. Xoliqulov A.N. Iste'mol bozorida monopoliyaga qarshi boshqaruv tizimini takomillashtirish mexanizmlari. Monografiya. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti – Samarqand.: "STEP-SEL" MCHJ. Nashriyoti, 2025 - 190 bet